

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE**

Rektor: prof. Ing. Mikuláš Látečka, PhD.

FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU

Dekan: Dr. h.c. prof. Ing. Peter Bielik, PhD.

Manažment výroby obilnín

Bakalárska práca

Katedra manažmentu

Vedúci katedry: doc. Ing. Ján Murgaš, CSc.

Vedúci práce: Ing. Radovan Savov, PhD.

Rastislav Rakyta

Nitra 2008

SUMMARY

Grains present a major group of staples of crop production. Undisputably, grains have a necessary function in the food chain, and they contain the main energetic component of human nutrition. Therefore, their position has been dominant all over the world.

Cultivation and production of grain has presented a leading position on ploughland in Slovak republic.

The main aim of my work is managerial and economic appreciation of grain production of one selected agricultural company in region of Poprad. This appreciation is based on examination of the acreage of grains on ploughland, harvest from one hectare, production cost, rents, trading income (profit), return of investments. In the end of my work I have proposed solutions, which can lead company to achieve better results.

As a subject of examination was chosen company of agricultural basic production „Agricultural company Batizovce“. Selected company is situated in mountain geographic area. According to the type of the agricultural production area, company's farmland belongs to fodder type of area. Company is farming on 802,39 hectares of farmland. Company was written into Register of Business Names of Slovak republic in 1.2.1991. I have acquainted with their characteristic, economics indexes and structure of animal and crop production.

This appreciation includes an overview of the principal characteristics of grain cultivation and production (sown areas and production, hectare yields). Also I have appreciated records of costs (production, total), rents and profit etc. I have studied this records in the period of 2003 – 2006.

Records and results are ordered to tabs and graphs according to examined years.

agricultural company – poľnohospodárske družstvo

appreciation – zhodnotenie

crop production – rastlinná výroba

farmland – poľnohospodárska pôda

grain – obilnina

grain cultivation and production – pestovanie a produkcia obilnín

hectare yields – hektárová úroda

ploughland – orná pôda

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Čestne vyhlasujem, že som bakalársku prácu vypracoval samostatne, a že som uviedol všetku použitú literatúru súvisiacu so zameraním bakalárskej práce.

Nitra

.....

podpis autora BP

Touto cestou vyslovujem poďakovanie páňovi Ing. Radovanovi Savovovi, PhD. za pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovaní mojej bakalárskej práci.

Moje poďakovanie tiež patrí manažmentu podniku za poskytnuté informácie a podklady potrebné k vypracovaniu mojej bakalárskej práce.

POUŽITÉ OZNAČENIE

DHM	dlhodobý hmotný majetok
EÚ	Európska únia
ha	hektár
HZ	hospodárske zvieratá
JRD	jednotné roľnícke družstvo
m	meter
mm	milimeter
MP SR	Ministerstvo pôdohospodárstva Slovenskej republiky
MR	miera rentability
Sk	Slovenská koruna
RV	rastlinná výroba
SPP	Spoločná poľnohospodárska politika Európskej únie
SPU	Slovenská poľnohospodárska univerzita
SR	Slovenská republika
t	tona
tis	tisíc
VH	výsledok hospodárenia
VN	vlastné náklady
ŽV	živočišna výroba

OBSAH

Úvod.....	7
1 Prehľad o súčasnom stave riešenej problematiky.....	9
1.1 Pojem manažment.....	9
1.2 Funkcie manažmentu	12
1.3 Výrobný proces a jeho riadenie	15
1.4 Výrobný proces v rastlinnej výrobe.....	18
1.5 Organizačná a riadiaca charakteristika procesov rastlinnej výroby.....	20
1.6 Výrobná štruktúra podniku a výrobné odvetvia	21
1.7 Ekonomické aspekty poľnohospodárskej výroby.....	24
1.8 Národnohospodársky význam pestovania obilnín	25
2 Cieľ práce.....	28
3 Metodika práce	29
4 Vlastná práca.....	31
4.1 Charakteristika skúmaného subjektu	31
4.2 Charakteristika rastlinnej výroby.....	31
4.3 Dosiahnuté výsledky výrobných ukazovateľov v rastlinnej výrobe.....	32
4.4 Vybrané ekonomické ukazovatele výroby obilnín	37
4.4.1 Vlastné náklady a výnosy z obilnín	37
4.4.2 Výsledok hospodárenia.....	40
4.4.3 Miera rentability (rentabilita nákladov).....	41
5 Záver	42
6 Použitá literatúra	45

Úvod

Poľnohospodárstvo vo svojom historickom vývine prešlo viacerými etapami, ktoré boli podmienené postupným prehlbovaním deľby práce v rámci ekonomiky krajiny a rozvojom výrobných síl. Bolo potrebné zvýšiť kultúrnu a technickú vyspelosť spoločnosti, čo viedlo k otvoreniu poľnohospodárskeho systému a k vytvoreniu základu pre ostatné hospodárske odvetvia. Spoločnosť bola vyspelejšia, dokázala viac ovládať prírodu a tým aj zvyšovať úroveň poľnohospodárskej výroby.

Základný význam poľnohospodárskej výroby spočíva v tom, že vytvára základné potraviny pre výživu obyvateľstva. Pritom musí vychádzať zo základných a strategických cieľov agrárnej politiky Slovenskej republiky, ktoré ďalej vychádzajú z požiadaviek hospodárskeho využitia potenciálu poľnohospodárskej pôdy, disponibilných výrobných a ľudských zdrojov na výrobu potravín a nepotravinárskych surovín, pri plnom rešpektovaní ekologických požiadaviek a potrieb ochrany krajiny a udržanie vidieckeho osídlenia.

V súvislosti s hospodársko-právnymi vnútropolitickými zmenami po novembri 1989 došlo k výrazným zmenám aj v odvetviach, ktoré zabezpečujú výrobu poľnohospodárskych produktov a ich spracovanie. Rozhodujúca časť podnikov sa postupne prispôbuje zmeneným podmienkam a prechádza na nové formy a zásady trhového hospodárenia. Vyjasnili sa vlastnícke vzťahy, došlo k transformácii jednotných roľníckych družstiev, privatizácii štátnych majetkov, ako aj ku vzniku samostatných roľníckych hospodárstiev.

Ekonomická transformácia pokračuje aj napriek mnohým prekážkam, ako napr. vysoká nezamestnanosť, nedostatok kapitálu, odchod vzdelaných do zahraničia, zhoršenie dodávateľsko – odberateľských vzťahov, pokles priemyselnej výroby, pokles dotácií, zlá finančná situácia podnikov a iné. V prvej fáze transformácie, čo sa týka poľnohospodárstva, dochádzalo k poklesu hektárových úrod a spotreby čistých živín na hektár, pokles stavov hospodárskych zvierat a ich úžitkovosti. Následne sa prudko znížila produkcia potravín, čo nútilo zvyšovať dovoz zo zahraničia a tým bola narušená základná úloha poľnohospodárstva.

Slovenská republika sa v roku 2004 stala členom Európskej únie, čo so sebou prinieslo i množstvo zmien. Zmenám sa nevyhlo ani poľnohospodárstvo, kde sme prebrali európske pravidlá a podmienky stanovené Spoločnou poľnohospodárskou politikou Európskej únie. SPP je jedna zo supranacionálnych politických oblastí EÚ. Patrí k najdôležitejším politickým oblastiam EÚ a pohlcuje najväčšiu časť jeho rozpočtu. SPP EÚ má aj veľký symbolický význam, lebo bola prvá oblasť, kde sa najviac právomoci prenieslo na EÚ. Spoločná poľnohospodárska politika EÚ reguluje okrem iných aj trh s obilninami prostredníctvom tzv. spoločnej organizácie trhu. Základné ciele SPP EÚ sú nasledovné:

- zvýšiť produktivitu poľnohospodárstva podporou technického pokroku a zabezpečením racionálneho rozvoja poľnohospodárskej výroby a optimálneho využívania výrobných faktorov, najmä pracovnej sily,
- zabezpečiť týmto spôsobom primeranú životnú úroveň poľnohospodárov, najmä zvýšením individuálnych príjmov jednotlivcov pracujúcich v poľnohospodárstve,
- stabilizovať trhy,
- zabezpečiť riadne zásobovanie,
- zabezpečiť dodávky spotrebiteľom za primerané ceny.

Následne po vstupe do EÚ možno očakávať, že ceny výrobných faktorov u nás sa budú postupne prispôbovať cenám výrobných faktorov v krajinách EÚ. U poľnohospodárskej pôdy možno počítať s významným rastom ceny a nájomného. To bude tlačiť na výrobcov k intenzívnejšiemu využívaniu hlavne úrodných pôd.

Rovnako bude vytvorený tlak na rast ceny práce. Pri očakávanom vývoji cien výrobných faktorov možno teda predpokladať pozitívny vplyv na produktivitu práce najmä v produkčných oblastiach. Podniky budú nútené substituovať čoraz drahšiu pracovnú silu relatívne lacnejším kapitálom. Na raste produktivity práce sa bude podieľať rast objemu výroby a pridanej hodnoty ako i ďalší úbytok pracovných síl.

Aby slovenské poľnohospodárske podniky obstáli v ešte väčšej a silnejšej konkurencii ako mali doteraz, musia byť stabilné a životaschopné. Jedným z predpokladov toho je, aby dokázali správne zužitkovať svoje zdroje a to ako prírodné, finančné, tak aj ľudské.

1 Prehľad o súčasnom stave riešenej problematiky

1.1 Pojem manažment

Manažment môžeme najvšeobecnejšie charakterizovať ako súhrn všetkých činností, ktoré je potrebné urobiť, aby bola zabezpečená funkcia organizácie. Slovo je prevzaté z anglického „to manage“, čo znamená riadiť, viesť, spravovať, vládnuť, ovládať, uspieť alebo dosiahnuť. Aj keď sa pojem manažment v našom bežnom i odbornom jazyku v poslednej dobe zdomácnel, nemôžeme prehliadnuť, že má veľmi veľa významov a veľa rôznych interpretácií.

KOONTZ a WEIHRICH (1993) píše, že manažment je proces vytvárania a udržiavania určitého prostredia, v ktorom jednotlivci pracujú spoločne v skupinách a účinne (efektívne) dosahujú vybrané ciele.

Predstavitel' empirickej školy manažmentu **DRUCKER (1995)** chápe manažment nielen ako riadenie, ale umenie riadiť. Odbornosť v riadení je daná schopnosťou plánovať, organizovať, motivovať a viesť ľudí, koordinovať, komunikovať a kontrolovať tak, aby podnik fungoval úspešne.

Z pohľadu **AMERICAN MANAGEMENT ASSOCIATION** manažment znamená vykonávanie úloh prostredníctvom práce iných.

MALEJČÍK (2000) tvrdí, že manažment je subjektívna, cieľavedomá a uvedomelá ľudská činnosť, ktorá vyplýva zo spoločenskej podstaty ekonomických procesov a spoločenskej deľby práce, ktorá smeruje k stanoveniu správnych cieľov, najvýhodnejších ciest a prostriedkov pre ich dosiahnutie a ktorá zabezpečuje priebeh a realizáciu takto stanovenej činnosti. Manažment je zložitý dynamický proces, ktorý umožňuje manažérom dosiahnuť stanovené ciele. Základnou úlohou manažmentu je preto nachádzať a vysvetľovať metódy (objektívne i subjektívne) pomocou ktorých môžeme nájsť racionálny cieľ podnikateľského subjektu a spôsob jeho realizácie.

GOZORA (2000) zdôrazňuje tieto charakteristiky manažmentu:

- je to proces alebo séria súvislých a opakovaných činností,
- je to proces, ktorý sa zameriava a koncentruje na dosiahnutie cieľov organizácie,
- je to proces, v rámci ktorého sa tieto ciele dosahujú prostredníctvom cieľavedomej ľudskej práce a ostatných organizačných zdrojov.

Úlohou manažmentu je využiť čo najefektívnejšie dostupné vecné, finančné a ľudské zdroje na dosiahnutie podnikových cieľov v požadovanom čase, priestore a kapacite. Využitie tvorivého potenciálu v tomto procese je samozrejmosťou.

PAPULA (2000) vníma manažment ako dynamický proces, v ktorom sa manažéri v podmienkach neustále sa meniaceho prostredia snažia prostredníctvom ľudského potenciálu organizácie dosahovať jej ciele pri hospodárnom a účinnom využívaní obmedzených zdrojov.

S pojmom manažment sa môžeme stretnúť v troch významoch podľa **VEBERA a kol. (2007)** ako:

- špecifická aktivita,
- skupina riadiacich pracovníkov,
- vedná disciplína.

Manažment ako špecifická aktivita (profesia) je stále s väčšou vážnosťou uznávaná ako významný činiteľ ovplyvňujúci prosperitu každej organizácie. I výborne technicky vybavená organizácia disponujúca kvalifikovanými ľuďmi nemusí byť zárukou úspechu, ak je nesprávne riadená. V odborných literatúrach sa v tomto zmysle môžeme stretnúť s množstvom definícií, ktoré môžeme rozdeliť minimálne do troch skupín.

- 1. Prvá skupina** zdôrazňuje zložky, ktoré tvoria náplň manažérskej profesie: Manažment- „súbor názorov, skúseností, doporučení, prístupov a metód, ktoré vedúci pracovníci, čiže manažéri využívajú k zvládnutiu špecifických činností (manažérskych funkcií), ktoré sú potrebné k dosiahnutiu podnikových cieľov“. V niektorých definíciách nechýba ani výpis manažérskych funkcií ako je rozhodovanie, plánovanie, kontrola, organizovanie, motivovanie, komunikácia a pod.

2. **Druhá skupina** definícií zdôrazňuje zmysluplnosť manažmentu, to znamená dosiahnutie vytýčeného cieľa: Manažment - „činnosť mobilizujúca ľudské i vecné činitele pri rešpektovaní právnych noriem, nákladov, kvality a dôb k uskutočneniu určitej akcie či projektu“. Manažment - „umenie dosiahnuť to, aby ľudia vykonali to, čo je potrebné“.
3. **Tretia skupina** sa usiluje pri vymedzení pojmu manažment o zdôraznenie troch ďalších dôležitých faktorov a to, že manažérske činnosti sú spojené s **rizikom** a zmyslom jeho realizácie pomocou **zmien**, aby sa dosiali žiaduce **efekty** (hodnoty). Manažment – „mobilizácia a aktivácia všetkých zdrojov a podstupovanie rizík s cieľom dosiahnutia žiaducich prínosov pre riadenú inštitúciu.

V manažérskej terminológii sa môžeme stretnúť s výrazom „control“ ktorý zvyčajne spájame s bezprostredným presadzovaním a realizáciou stanovených povinností. Predstavuje obvykle nižší stupeň riadiacej činnosti v zmysle riadenia čiastkových procesov najmä výrobných a technologických, často ich môžeme nazývať riadené procesy v reálnom čase.

Ďalší významový rys výrazu manažment zvlášť v hospodárskej sfére je spojovaný s **personifikáciou**, to je stotožnenie pojmu manažment s výkonnými riadiacimi pracovníkmi (profesionálmi), ktorí riadia organizáciu podľa zámerov vlastníkov (napr. akcionári). Slovom manažment môžeme označovať riadenie, ale aj skupinu podnikových riadiacich pracovníkov. Ide na jednej strane o **označenie funkcie**, na strane druhej o **označenie skupiny ľudí**, ktorí tieto funkcie vykonávajú. Pojmom manažment označujeme predovšetkým riadenie celej jednotky, ale aj riadenie určitej ucelenej podnikovej činnosti. Potom hovoríme o manažmente finančnom, personálnom, informačnom, kvality a pod.

Manažment je tiež považovaný za **vednú disciplínu**, ktorá však neposkytuje nezvratné fakty. Odporúčania manažmentu sú premenlivé, pretože sú spojené s realitou a tá sa do istej miery neustále mení. Nie je ničím výnimočným, že množstvo názorov, prístupov a záverov odporučených manažmentom na začiatku tohto storočia je prekonané a že je nahradzované novými koncepciami, ktoré majú lepšie zaistiť prosperitu riadených

subjektov. Manažment neposkytuje univerzálne návody, pretože pri riadení musia byť rešpektované teritoriálne, časové a ďalšie faktory.

MIZIČKOVÁ – ŠIMO – UBREŽIOVÁ (2004) súhlasia s názorom VEBERA a kol. a dopĺňa ho, že manažment môžeme chápať aj ako umenie:

Manažment ako umenie, je spájaný s japonským manažmentom, ktorý oslovuje celého človeka. Človeka ako bytosť pragmatickú, sociálnu, morálnu, estetickú a citovú. Manažment ako umenie znamená vedieť s nimi komunikovať, motivovať ich nielen ako jednotlivcov, ale aj ako skupinu, ako pracovný kolektív. Je čoraz viac odborníkov, ktorí považujú manažment za umenie, nakoľko sa na manažérov kladú čoraz ťažšie úlohy.

Môžeme povedať, že manažment ako vedná disciplína má viacdisciplinárny charakter, keďže integruje do jedného celku poznatky z viacerých disciplín. Jeho **cieľom** je zdokonaľovanie manažérskej práce, výchova a vzdelávanie budúcich manažérov a identifikovanie oblastí a problémov riadiacej práce vyžadujúcich si ďalší výskum a rozpracovanie. **Predmetom** manažmentu je riadenie, subjekt a objekt riadenia. **Obsah** teórie manažmentu závisí od špecifik riadenej organizácie. K štúdiu manažmentu treba pristupovať systémovo, nakoľko subjekt a objekt riadenia sú dva navzájom prepojené podsystemy, tvoriace jeden systém ako celok. A za **zdroje poznatkov a nástroje zdokonaľovania** manažmentu považujeme empiriu, psychologické poznatky, matematicko-štatistické a technické poznatky.

1.2 Funkcie manažmentu

Ak chceme popísať funkcie manažmentu objektívne, tak musíme počítať s tým, že každý autor chápe tieto funkcie odlišne. A preto sa málokedy stretávame s totožnými názormi na túto problematiku. Z najvýznamnejších autorov, ktorí rozdelili manažérske funkcie uvádzam hlavného predstaviteľa teórie administratívneho riadenia H. Fayola a tiež predstaviteľa tohto smeru L. Gulicka. **H. Fayol** venoval pozornosť riadeniu podniku ako celku a orientoval sa na človeka ako na subjekt riadenia. Obsah riadenia manažmentu vymedzil pomocou nasledovných činností:

- predvídanie (plánovanie),
- organizovanie,

- prikazovanie,
- koordinovanie,
- kontrola.

Naproti tomu **L. Gulick** citovaný v MIŽIČKOVÁ – ŠIMO – UBREŽIOVÁ (2004): Základy manažmentu vytvoril systém POSDCORB ako skratka začiatkových písmen čiastkových procesov, ktoré ako celok tvoria manažérsku činnosť. Ku vyššie uvedeným činnostiam pridáva personalistiku (staffing) , rozpočtovanie (budgeting) a namiesto kontroly uvádza evidenciu (reporting).

V mojej práci budem uvažovať pri popisovaní manažérskych funkcií s nasledujúcimi:

- **plánovanie,**
- **organizovanie,**
- **vedenie ľudí a personálne zabezpečenie (motivácia),**
- **kontrolovanie,**

GOZORA (2000) píše, že plánovanie je proces určovania podnikových cieľov a smerov, ktorými sa chce podnik v budúcnosti uberať. Plánovanie je cieľavedomá a sústavná činnosť určujúca presne čo bude organizácia robiť na dosiahnutie podnikových cieľov. V najvšeobecnejšom slova zmysle plánovanie je systematický rozvoj cielených programových činností na dosiahnutie podnikových cieľov založených na analyzovaní, vyhodnocovaní a triedení predvídaných príležitostí. Plánovanie v modernom manažmente je rovnako dôležité v malých, relatívne jednoduchých organizáciách ako aj vo veľkých podnikoch.

Podľa **KRETTERA (2004)** hlavné pozitíva uplatňovania marketingového plánovania v hospodárskej praxi spočívajú v tom, že plánovanie:

- nabáda vedenie podniku premýšľať o jeho budúcnosti systematickým spôsobom,
- pomáha koordinovať činnosti, ktoré podnik zabezpečuje,
- uľahčuje dosahovať stanovené ciele v určitom čase,
- zvyšuje možnosti objavovať príležitosti na trhu,
- umožňuje lepšie prispôsobovanie zdrojov zisteným podmienkam trhu,
- vytvára predpoklady pre lepšiu komunikáciu vo vnútri podniku, a tým predchádza vzniku vnútropodnikových konfliktov,

- zabezpečuje väčšiu pripravenosť prispôsobovania sa zmenám,
- zlepšuje podmienky pre stimuláciu pracovníkov,
- umožňuje priebežné sledovanie jednotlivých činností podniku.

MIŽIČKOVÁ – ŠIMO – UBREŽIOVÁ (2004) píše, že **organizovanie** ako manažérska funkcia plní svoju úlohu v integrácií s ostatnými manažérskymi funkciami. Poslaním organizovania je stanoviť úlohy ľudí (jednotlivcov, skupín), ktorí vo vymedzenej oblasti práce a v čase zabezpečujú plánovanie, príp. iné potrebné činnosti v záujme plnenia cieľov organizácie. Organizovanie využíva výhody del'by práce a koordinácie činnosti ako aj vzťahov medzi ľuďmi, ktorí ich vykonávajú. S del'bou práce sa spája voľba vhodných foriem združovania činností, ľudí a pracovísk do kolektívov, resp. jednotlivých druhov organizačných celkov (jednotiek, útvarov), čím sa zároveň určujú ich vzájomné vzťahy spolupráce. Vzniká formálna a neformálna organizačná štruktúra, ktorá slúži na zabezpečenie plnenia stanovených činností a cieľov organizácie.

ŠAJBIDOROVÁ – UBREŽIOVÁ (2003) dopĺňajú, že **organizovanie** má zabezpečiť premenu plánov na činnosť. Predovšetkým v jeho rámci sa musí rozhodnúť, kto práce vykoná, lepšie povedané, určiť, ktorí ľudia majú prácu urobiť. Zároveň treba zabezpečiť koordináciu úsilia prostredníctvom navrhnutia štruktúry vzťahov, úloh a právomocí. Ide vlastne o štruktúru organizácie podobnú anatómií živých organizmov, ktorá ako rámec pre fungovanie sa sústreďuje na diferenciaciu pracovných miest, formuláciu pravidiel, postupov a stanovení právomocí.

Z daného môžeme usudzovať, že **organizovanie** je cieľavedomá činnosť, ktorej konečným cieľom je usporiadať prvky v určitom systéme, ich aktivity a koordináciu, tak aby prispeli maximálnou mierou k dosiahnutiu stanovených cieľov.

VETRÁKOVÁ – SEKOVÁ – ĎURIAN (2001) tvrdia, že personálna práca ako systém činností, zahrňujúci prácu s ľuďmi v pracovnom procese, je jedným zo subsystemov manažmentu organizácie. Je dominantná, vzťahuje sa na najdôležitejší prvok pracovného procesu. Pri vykonávaní tejto funkcie manažéri zároveň vykonávajú aj všetky ostatné manažérske funkcie. Pôsobí na ostatné subsystemy a je nimi ovplyvňovaná. Zároveň má väzby aj s vonkajším okolím organizácie.

Motivácia je psychologický proces, t.j. interaktívny proces ovplyvňujúci vnútorné pohnútky (motívy), ktoré usmerňujú správanie človeka, čiže aktivizujú alebo pohýňajú ho do činnosti s úmyslom dosiahnuť cieľ. „Sú to všetky vnútorné hnacie sily človeka (prania, túžby, úsilie). Môžeme ju charakterizovať aj ako vnútorný stav duše človeka, ktorý ho aktivuje, uvádza do pohybu.“

MALEJČÍK (2000) píše, že manažérska funkcia **kontrolovanie** je zameraná na meranie a korigovanie vykonanej práce, aby bolo isté, že plány budú splnené a ciele dosiahnuté. Plánovanie a kontrolovanie spolu úzko súvisia. Bez cieľov a plánov nemôže existovať kontrola, pretože vykonaná práca musí byť meraná s ohľadom na určité kritéria.

Kontrolovaním sa zaoberá každý manažér na vrcholovom či najnižšom stupni organizácie. Niektorí manažéri najmä na nižších organizačných úrovniach zabúdajú, že ich prvou povinnosťou je kontrolovať, či sú plány splnené. Napriek tomu, že je rozsah kontrolnej činnosti u manažérov značne rozdielny, zodpovedajú všetci za realizáciu plánov. Kontrola je preto nevyhnutnou manažérskou funkciou na všetkých organizačných stupňoch.

Poslaním kontroly je včas a hospodárne zistiť odchýlky v riadenom procese, predstavujúce rozdiel medzi zámerom a jeho realizáciou, ktoré môžu byť pozitívne alebo negatívne, ich rozbor a na základe toho prijatie záverov a ich uplatnenie. Úlohou kontroly (kontrolného procesu) je:

- zisťovanie skutočného vývoja riadeného objektu a zistenie konečného výsledku,
- porovnávanie skutočného vývoja s vývojom, ktorý bol už určený rozhodnutím riadiaceho subjektu, zisťovanie prípadných odchýlok skutočného vývoja od vývoja určeného, ako aj príčin týchto odchýlok,
- vyvodzovanie záverov pre ďalšie rozhodovanie, a to jednak s cieľom odstrániť nežiaduce odchýlky a ich príčiny, alebo zmeniť pôvodné rozhodnutie, ak sa v priebehu kontroly ukáže ako nesprávne, jednak s cieľom využiť poznatky o príčinách pozitívnych odchýlok.

1.3 Výrobný proces a jeho riadenie

PAŠKA (2004) uvádza definíciu, že výroba je zámerná ľudská činnosť, ktorej cieľom je vytvárať potrebné hodnoty (t.j. výrobky a služby) pre uspokojovanie aktuálnych potrieb trhu a dosahovanie zisku. Výrobu je potrebné sústavné zdokonaľovať, pričom

rozhodujúcu úlohu tu majú pravidelné informácie o najnovších poznatkoch vedecko – technického rozvoja a ich racionálne uplatnenie pre skvalitnenie výroby a jej výstupov. Ďalším dôvodom zdokonaľovania výroby je analýza procesu výroby a jeho výstupov, ktoré si zároveň vyžadujú aj zmeny vstupov. Okrem toho veľmi dôležitou vstupnou informáciou sú marketingové údaje o požiadavkách zákazníkov.

Z pohľadu **RAKOVSKÉJ (2000)** obsahom podnikateľskej činnosti v oblasti výroby je zhodnocovanie vložených prostriedkov a tvorba nových výrobkov, služieb a iných výkonov, ktoré vyžaduje trh. Prechodom na trhovú ekonomiku získali naše podniky väčšiu podnikateľskú autonómiu, z čoho vyplýva potreba novej, podnikateľskej orientácie v riadení výroby. Hlavnou funkciou riadenia výroby je vypracovať takú výrobnú náplň, ktorá je ekonomicky výnosná pre podnik a atraktívna pre trh. V rozvojovej stratégii výroby má svoje nezastupiteľné miesto vnútropodnikový manažment výroby, ktorý prenáša podnikanie až do vnútropodnikových jednotiek (profit - centier), kde sa finalizuje manažérska činnosť, ktorej výsledky sa kapitalizujú na trhu.

Za hlavné subjekty (profit - centrá) vnútropodnikového manažmentu výroby pokladá:

- a) **príprava výroby** – má sa orientovať na uplatňovanie inovácií výrobkov a techniky, technológie a organizácie výrobného procesu,
- b) **výroba** – jej funkciou je zabezpečovať plnenie výrobných úloh z hľadiska objemu a štruktúry výrobkov, kvality výrobkov a výrobného procesu, využívania výrobných kapacít a pracovného času, atď.
- c) **obsluha výroby** – jej úlohou je vytvárať podmienky pre plynulý a nepretržitý chod základnej výroby a zabezpečovať funkcie prvovýrobnej činnosti,
- d) **nákup a zásobovanie** – bezprostredne súvisia s výrobou, ovplyvňujú celkové výsledky podnikateľskej činnosti.

PAŠKA (2004) píše, že v procese výroby dochádza k transformácií (premene) vstupných prvkov (t. j. suroviny, materiál, polotovary, energie a informácie) na výrobky a služby za účinného pôsobenia pracovníkov a prostriedkov DHM (dlhodobý hmotný majetok - odpisovaný). Významnú úlohu v tejto transformácii zohráva technológia výroby, ktorá stanovuje spôsob, akým pracovníci a technické prostriedky pôsobia na suroviny, materiály a polotovary pri ich premene na výrobok alebo službu. Použitá technológia má značný vplyv na rýchlosť, efektívnosť, kvalitu výroby ale tiež aj ekológiu.

Transformácia vstupov na výstupy musí prebiehať čo najefektívnejšie, t.j. pri optimálnej spotrebe výrobných činiteľov a tým aj primeraných nákladoch. Cieľom výroby musí byť dosiahnutie racionálneho vzťahu medzi výstupmi a vstupmi, čo vyúsťuje k získaniu čo najvyššej efektívnosti výroby.

Typom výroby rozumejú **LEŠČIŠIN – STERN – DUPAL (2002)** súhrn technologických znakov výroby, ktoré vyplývajú z charakteristických črt a technicko - hospodárskej funkcie vyrábaných výrobkov. Je to prostredníctvom množstva rovnakej, alebo rovnorodej výroby charakterizovaná organizačná forma výroby. Typ výroby ovplyvňuje celkovú výrobnú činnosť podniku. Základným kritériom pre vymedzenie podstaty jednotlivých typov výroby je miera opakovateľnosti, resp. stupeň stálosti výrobného procesu výrobkov počas určitého obdobia. Potom poznáme tieto tri typy výroby:

- 1) **Hromadnú** - za podniky s hromadnou výrobou sa považujú podniky, v ktorých prevláda výroba jedného, alebo malého počtu výrobkov vyrábaných vo veľkom množstve. Pre tieto podniky je charakteristická vysoká miera opakovateľnosti (najvyššia zo všetkých typov), vysoký stupeň stálosti výrobného programu a využívanie špeciálnych výrobných zariadení určených pre jeden druh výrobkov.
- 2) **Sériovú** - sériová výroba sa uplatňuje v podnikoch najčastejšie. Vyznačuje sa zhotovovaním viacerých výrobkov za sebou v obmedzenom počte (sérií) na rovnakých, alebo rôznych výrobných zariadeniach. Výrobok sa svojím charakterom podobá výrobku hromadnej výroby, pričom sa pri výrobe obmedzeného množstva môže zvýrazniť individualita výrobku a pružnejšie sa môže prispôbiť požiadavkám trhu. Podľa miery opakovateľnosti delíme sériovú výrobu na veľkosériovú, strednosériovú a malosériovú.
- 3) **Kusovú** - základným znakom charakterizujúcim kusovú výrobu je neopakovateľnosť jednotlivých druhov výrobkov a prác, prípadne opakovateľnosť po určitom dlhšom časovom intervale. Jednotlivé hotové výrobky sa od seba odlišujú, každý výrobok predstavuje nový druh zodpovedajúci predstave budúceho užívateľa. Vzhľadom na uvedenú charakteristiku si každý výrobok vyžaduje samostatnú technickú prípravu výroby, ktorá je veľmi náročná, rozsiahla a nákladná.

PAŠKA (2004) sa stotožňuje s vyššie uvedením výkladom a pridáva štvrtý typ výroby a to **počítačom integrované riadenie výroby**. V súvislosti s prechodom na trhovú ekonomiku, všeobecne narastá tlak na udržanie sa na trhu. Ceny, znižovanie výrobných nákladov, neustále sa meniace požiadavky a potreby zákazníkov i tiež veľmi rýchly cyklus výskum – vývoj – výroba, všetky tieto javy si vyžadujú nesmierne rýchle a precízne spracovanie veľkého množstva údajov vznikajúcich v reprodukčnom procese a v jeho riadení. To si vynucuje ich vzájomnú previazanosť, systémovosť a integráciu dát s cieľom racionálneho využitia v procese riadenia výroby.

Vo svojej podstate to znamená prechod od doterajšieho počítačového spracovania jednotlivých izolovaných agend (napr. technologická príprava výroby, skladová evidencia, mzdová evidencia a pod.) ku komplexnému spracovaniu spoločnej dátovej základne s integrovaným balíkom programov, s cieľom vylúčiť duplicitné a nepotrebné procesy spracovania a urýchliť poskytovanie objektívnych údajov a informácií pre manažment na všetkých úrovniach podnikateľského subjektu.

1.4 Výrobný proces v rastlinnej výrobe

BAJČI – PAČUTA – ČERNÝ (1997) tvrdia, že poľnohospodárstvo ako neoddeliteľná súčasť národného hospodárstva je zameraná na riešenie dôležitých problémov. Patrí medzi odvetvia, ktorých cieľom je prostredníctvom rastlinnej a živočíšnej výroby zabezpečiť výživu obyvateľstva.

MALEJČÍK (2000) píše, že manažment v poľnohospodárstve musí rešpektovať zvláštnosti reprodukčného procesu a ekonomiky tohto odvetvia, ktoré sa prelínajú v kontexte pôsobenia činiteľov biologických, technických, technologických, ekonomických a spoločenských. Prehliadnutie týchto zvláštností síce proces manažmentu zjednodušuje, ale na druhej strane znižuje jeho kvalifikovanosť a tým aj účinnosť.

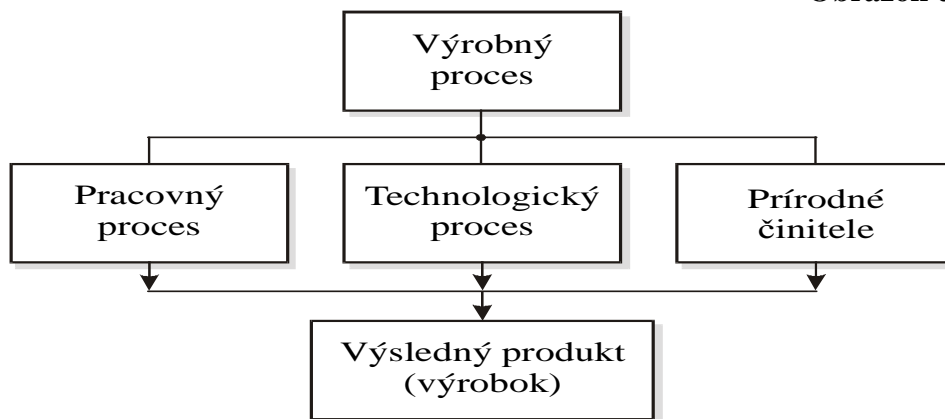
Základné znaky výrobných procesov rastlinnej výroby podľa **PAŠKU (2004)** sú:

- biologický charakter rastlinnej výroby,
- pôda ako základný produkčný faktor v poľnohospodárstve,
- časový nesúlad medzi výrobnou a pracovnou dobou,

- závislosť priebehu a výsledkov výrobných procesov rastlinnej výroby od prírodných a klimatických podmienok,
- sezónnosť v spotrebe a využití pracovníkov a prostriedkov hmotného dlhodobého majetku,
- rastlinná výroba má plošný charakter,
- výrobné procesy v rastlinnej výrobe sú usporiadané paralelne,
- viacvýrobový charakter niektorých výrobných procesov rastlinnej výroby.

Skladba výrobného procesu v poľnohospodárstve

Obrázok č.1

Zdroj: Paška, E.: Manažment výroby. Nitra: SPU, 2004.

Obrázok č. 1 nám znázorňuje, že výrobný proces sa skladá z pracovného procesu, ktorý je daný vzťahom pracovníka k prostriedkom DHM pri produkcii výrobkov a z technologického procesu. Ten predstavuje súhrn dejov, pri ktorých dochádza vo výrobnom procese ku kvalitatívnym a kvantitatívnym zmenám vstupných prvkov. Okrem týchto procesov pôsobia na výsledný produkt aj prírodné činitele.

BIELIK a kol. (2001) konštatujú, že výrobný proces je charakteristický určitou materiálovou, energetickou, pracovnou a finančnou náročnosťou. V poľnohospodárskom výrobnom procese môže byť pri každom výrobku uplatňovaný rozdielny technologický postup s rôznym podielom ručnej práce a rozdielnou technológiou zberu. Jednotlivé postupy sa navzájom líšia kombináciou používaných výrobných faktorov. Pre poľnohospodárstvo je typická aj tzv. nedokončená výroba. Predstavuje pracovné predmety, ktoré už vstúpili do výrobného procesu, ale úplne sa ešte netransformovali na finálne produkty.

1.5 Organizačná a riadiaca charakteristika procesov rastlinnej výroby

PAŠKA (2004) píše, že riadenie a organizácia rastlinnej výroby sú závislé od:

- a) veľkosti podnikateľského agrosubjektu,
- b) počtu poľných osevných postupov v teritóriu,
- c) štruktúry poľnohospodárskych kultúr, plodín a z toho vyplývajúcej aj príslušnej časti výrobných štruktúr rastlinnej výroby,
- d) foriem zaradenia technických prostriedkov v rámci výrobných – organizačných jednotiek,
- e) prírodných a ekonomických podmienok a tiež členitosti terénu.

Najnižšími jednotkami organizácie práce sú pracovné alebo mechanizované čaty, prípadne skupiny. Na čele každej čaty alebo skupiny je vedúci (skupinár), ktorý uskutočňuje bežné manuálne práce a okrem toho vedie potrebnú evidenciu a ďalšie poverené činnosti. Pôsobenie jednej skupiny alebo čaty v poľnej výrobe by malo zodpovedať výmere jedného poľného osevného postupu. Tieto skupiny alebo čaty poľného, alebo mechanizačného charakteru sú spravidla začlenené pod stredné alebo až vrcholové články organizácie a riadenia.

REPKA (2002) tvrdí, že výrobné procesy v rastlinnej výrobe majú biologickú podstatu. Rastliny prechádzajú rastovými a vývojovými štádiami, pričom technologické požiadavky vyžadujú včasnosť a kvalitu jednotlivých pracovných operácií. Rešpektovanie technologických požiadaviek jednotlivých plodín a priebeh klimatických podmienok vo vegetačnom období rozhoduje o hektárových úrodách a minimalizácii strát. Osobitný charakter výrobných procesov v rastlinnej výrobe spôsobujú špecifické rysy a zvláštnosti príslušných pracovných procesov. Zvláštnosti z hľadiska ich organizácie sú nasledovné:

- plošný charakter výroby a väzba výroby na pôdny fond,
- závislosť priebehu výroby na klimatických podmienkach,
- nesúlad medzi trvaním pracovného a výrobného obdobia sa prejavuje v sezónnosti výroby,
- pracovné operácie počas roka sa striedajú a málo sa opakujú,
- široké spektrum používaných strojov, najmä jednoúčelových zberových s krátkym obdobím ich nasadenia a využitia,
- v jednom výrobnom procese sa vyrába viac výrobkov (zrno – slama).

Organizácia pracovných procesov v rastlinnej výrobe vzhľadom na uvedené zvláštnosti vyžaduje okrem uplatnenia moderných technológií a komplexnej mechanizácie zosúladienie biologických, technických a organizačných faktorov. Parametre technických (rýchlosť pohybu súpravy, šírka a hĺbka záberu stroja atď.) musia byť v súlade s biologickými faktormi (štruktúra pôdy, vegetačné a rastové štádium plodiny a iné).

Ak sa zameriame na konkrétnu výrobnú-organizačnú a riadiacu charakteristiku výrobných procesov obilnín, tak je podľa **PAŠKU (2004)** nasledovná:

- a) **predvýrobná fáza** (výber honu, výber odrody, stanovenie technológie pestovania);
- b) **predzhotovovacia fáza** (jesenná príprava pôdy, jarná príprava pôdy, príprava osiva);
- c) **zhotovovacia fáza** (sejba, mechanické ošetrovanie porastov, chemické ošetrovanie porastov, biologická kontrola, zber zrna a slamy);
- d) **dohotovovacia fáza** (sušenie zrna, čistenie a triedenie zrna, expedícia a uskladnenie zrna).

1.6 Výrobná štruktúra podniku a výrobné odvetvia

BEZÁK – VIŠŇOVSKÝ – GOZORA (1993) pokladajú za princíp odvetovej organizačnej štruktúry usporiadanie podniku podľa odvetví, podľa skupín príbuzných odvetví alebo podľa činností. Základným znakom odvetovej organizačnej štruktúry je oddelenie rastlinnej výroby od živočíšnej. Odvetový typ organizačnej štruktúry je vhodný pre podniky s menšou výmerou pôdy, so sceleným pôdnym fondom, špecializovanou výrobou, s primeranou hustotou siete poľných ciest a pre podniky s menej členitým terénom.

BOREKOVÁ (2005) píše, že odvetvie je pojem spojený s určitým stupňom del'by práce, preto odvetvia možno posudzovať na makro aj mikroúrovni. Z technologického hľadiska je odvetvie úsekom výroby (činnosti), ktorý je charakteristický:

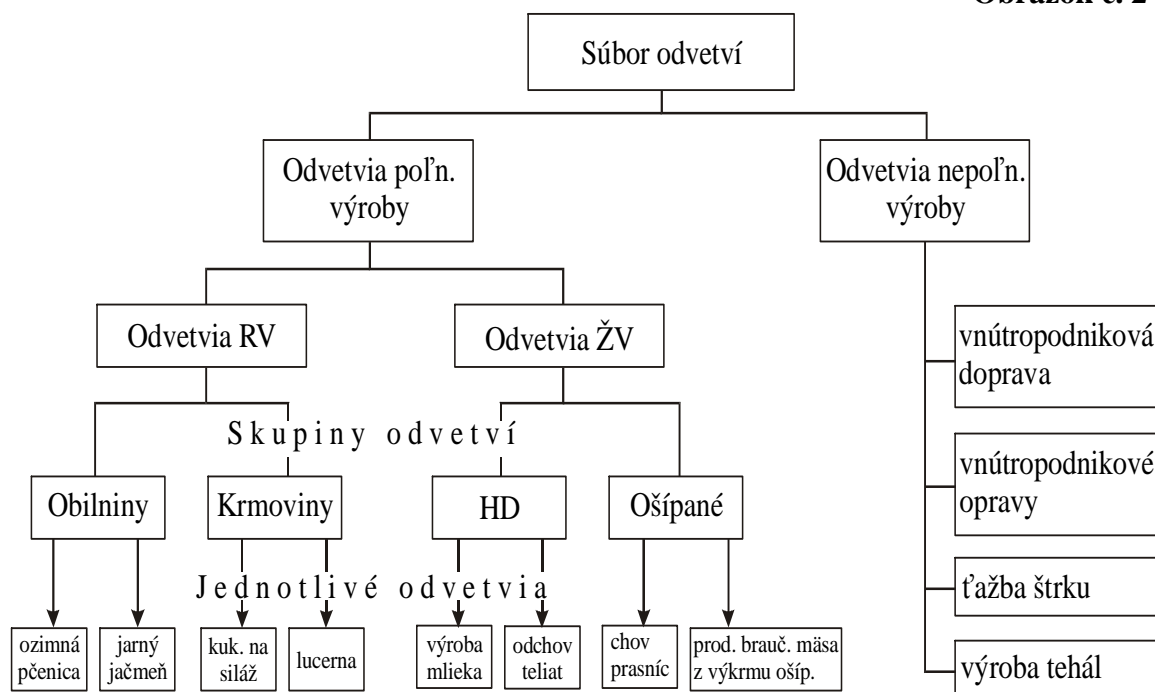
- odlišným výrobným, pracovným, technologickým a produkčným procesom,
- použitím špeciálnych, alebo špecifických výrobných prostriedkov,
- špeciálnymi požiadavkami na kvalifikáciu a manuálne zručnosti pracovníkov,

- špecifickým produktom, ktorý má svoje charakteristické vlastnosti a použitie.

Rôznorodosť technologických postupov, pracovných procesov a požiadaviek na materiálny a ľudský kapitál vo vnútri odvetvia poľnohospodárstva, ale aj špecializácia na určité činnosti a výroby, prehĺbila deľbu práce aj v samotnom poľnohospodárstve. V rámci poľnohospodárskej výroby rozlišujeme **odvetvia rastlinnej výroby a živočíšnej výroby**, ktoré súhrne označujeme aj ako **agroodvetvia**.

Členenie výrobných odvetví agropodnikateľského subjektu

Obrázok č. 2

Zdroj: Paška, E.: Manažment výroby. Nitra: SPU, 2004.

Z obrázku č. 2 vidíme, že odvetvia agropodnikateľského subjektu sa delia na odvetvia poľnohospodárskej a nepoľnohospodárskej výroby. Odvetvia poľnohospodárskej sa ďalej členia na odvetvia rastlinnej a živočíšnej výroby. Tie následne na skupiny odvetví ako napr. obilniny, ošípané atď. A napokon jednotlivé odvetvia výroby subjektu môžeme jasne vidieť na danom obrázku.

Podľa **PAŠKU (2004)** definujeme výrobnú štruktúru ako systém tvorený racionálnym zastúpením výrobných odvetví a ich prvkov a činností tak, aby sa dosiahol potrebný zisk z úspešnej podnikateľskej činnosti a znázorňuje to v obrázku č. 3.

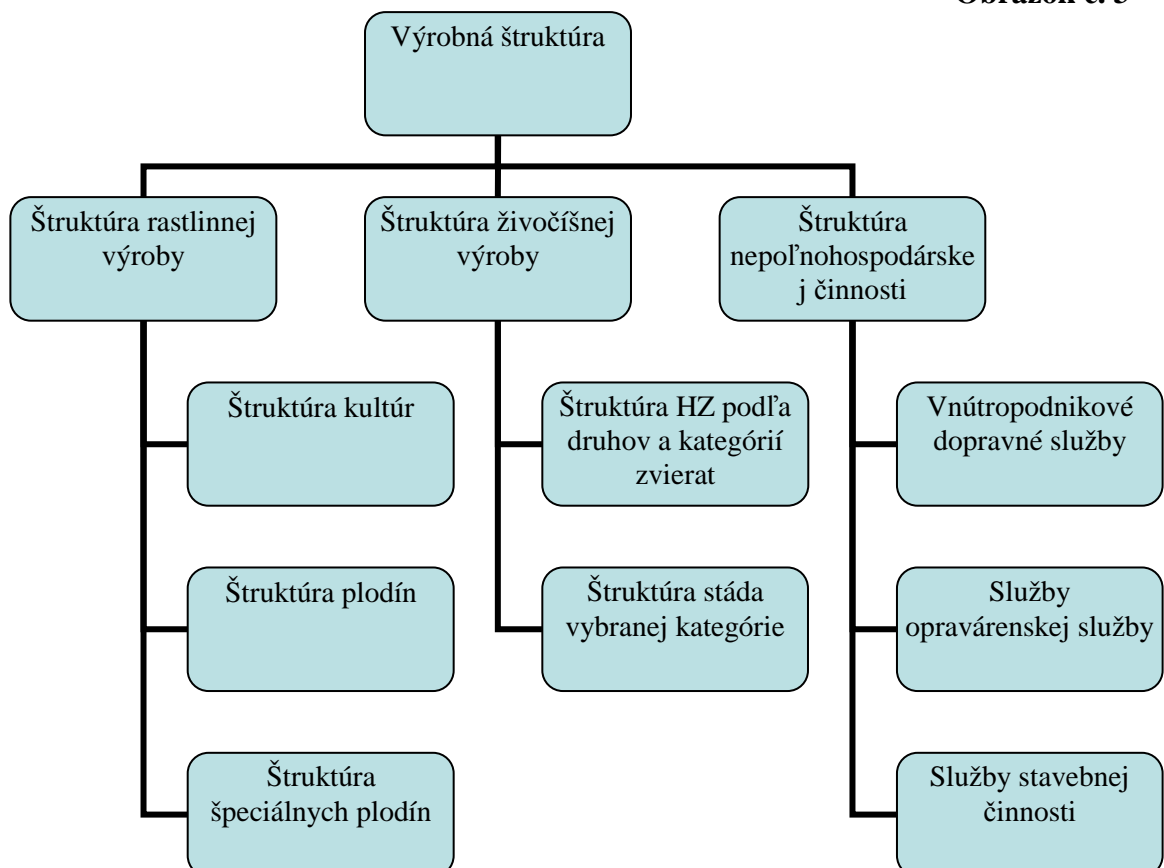
Z výrobného aspektu predstavuje výrobná štruktúra sústavu vecne, časovo a priestorovo usporiadaných prvkov výroby v odvetviach, predovšetkým z hľadiska optimálneho riešenia hmotno – energetických, hodnotových a ostatných väzieb s cieľmi vytvárania predpokladov pre dosahovanie zisku.

Faktory ovplyvňujúce výrobnú štruktúru:

- výrobné a ekonomické podmienky subjektu,
- výsledky marketingových analýz,
- úroveň kapitálovej vybavenosti subjektu,
- efektívnosť využitia pracovných zdrojov,
- stupeň koncentrácie a špecializácie výroby,
- ekonomická výhodnosť odvetví vo vzťahu k racionálnej sústave hospodárenia na pôde.

Zloženie výrobnéj štruktúry v prvovýrobnom agrosubjekte

Obrázok č. 3

Zdroj: Paška, L.: Manažment výroby. Nitra: SPU, 2004.

POSPÍŠIL – PAČUTA (2000) píše, že rastlinná výroba je základné odvetvie poľnohospodárstva, ktoré sa zaoberá pestovaním kultúrnych rastlín s cieľom dosiahnuť ekonomicky výhodné, stále a primerané úrody v požadovanej kvalite. Rastlinnú výrobu môžeme rozdeliť na:

- pestovanie poľných plodín na ornej pôde, t.j. vlastnú rastlinnú výrobu v užšom zmysle slova,
- pestovanie krmovín, t.j. na lúkach a pasienkoch, výrobu jednoročných a viacročných krmovín na ornej pôde,
- pestovanie záhradných plodín, t.j. zeleniny, ovocia, viniča hroznorodého, okrasných rastlín, drevín a krov.

Rastlinná výroba má nezastupiteľnú úlohu z hľadiska prvotnej výroby potravín a krmovín ako i z hľadiska tvorby krajiny, teda ekologického.

Pre **ZOBORSKÉHO (2006)** rozhodujúcou úlohou pri riešení problémov výživy patrí práve odvetviam rastlinnej výroby. Rastlinná výroba ako základná časť poľnohospodárstva je tvorená jednotlivými odvetviami. Skúmanie ekonomiky rastlinnej výroby vyžaduje znalosti nielen z ekonomickej teórie, ale aj vedomosti z technologických disciplín, z matematicko-štatistických metód a poznanie produkčnej ekonomiky, ktoré umožňujú kvantifikovať javy a vzťahy, predvídať ich pravdepodobnosť vývoja a uskutočňovať výber najvhodnejších alternatív. V rámci poľnohospodárstva je rastlinná výroba limitujúcim činiteľom rozvoja živočíšnej výroby a produkcie potravín vôbec. Medzi najvýznamnejšie úlohy rastlinnej výroby patrí zabezpečovanie dostatku kvalitných potravín, krmív, vlákniny a ďalších surovín.

1.7 Ekonomické aspekty poľnohospodárskej výroby

BOREKOVÁ (2005) poníma ekonomické výsledky dosahované v agroodvetviach ako výslednicu pôsobenia viacerých vzájomne úzko previazaných charakteristík a faktorov. Rozhodujúca väčšina odvetví rastlinnej výroby je viazaná na pôdu a preto produkčný efekt závisí predovšetkým od kvality tohto základného výrobného faktora a zároveň aj základnej výrobných podmienky.

Ekonomické výsledky dosiahnuté v odvetviach rastlinnej výroby závisia a vyjadrujú sa nasledovnými charakteristikami:

- naturálneho množstva vyrobenej produkcie z jednotky plochy,

- kvalitatívnych parametrov vyrobenej produkcie,
- nákladov vynaložených na dosiahnutie tejto produkcie,
- množstva realizovanej z celkom vyrobenej produkcie, t.j. trhivosti,
- úrovne realizačných cien,
- ekonomických nástrojov štátu (intervenčné nákupy, clá).

ZOBORSKÝ (2006) posudzuje, že nepriaznivá ekonomická situácia poľnohospodárskych podnikov v ostatných rokoch vyvolala zníženie materiálových vstupov do výroby, vrátane priemyselných hnojív, v dôsledku čoho sa úrodou odčerpáva viac živín ako sa dodáva do pôdy. Nízke dávky NPK sa negatívne odrážajú v dosiahnutých úrodách pšenice, jačmeňa a ďalších plodín.

KARKULÍN (2007) píše, že rastúce nákupné ceny obilnín rozdelili poľnohospodárov na dva tábory. Chovatelia hospodárskych zvierat sledujú rast cien kŕmnych zmesí s obavou, že dobré časy nízkych nákupných cien obilnín sa už skončili. Naopak na lepšie časy svitá podnikom s rastlinnou výrobou. Pestovanie plodín začína vynášať zaujímavé peniaze. Pomocnú ruku súčasnému vývoju cien obilnín dáva rozmach a ochota vyššej štátnej podpory vo využívaní obnoviteľných zdrojov energie v celom svete, ale taktiež čiastočne špekulácie farmárov. Keď sa k tomu pridajú dva neúrodné ročníky a správy o najnižších celosvetových zásobách obilnín od roku 1976, radikálnemu rastu ich trhovej ceny už zrejme nič nezabráni.

1.8 Národnohospodársky význam pestovania obilnín

Súčasný stav výroby obilnín vo svete dokazuje, že obilniny zaberajú najväčšie plochy zo všetkých plodín. Najrozšírenejšou plodinou čo do rozsahu pestovania a produkcie je pšenica, po nej nasleduje ryža, kukurica, jačmeň, ovos, raž a cirok. Zo zemepisného hľadiska je rozšírenie jednotlivých obilnín rôzne. Pšenica a raž majú najväčší význam pre obyvateľov v Európe, Austrálii a Severnej Amerike. V Ázii pre ľudí je najvýznamnejšia ryža a proso. V Južnej Amerike kukurica a v Afrike kukurica a cirok.

Pri skúmaní zelenej správy SR za roky 2004 – 2007 som zistil, že v roku 2004 obilniny zaberali 61 % z ornej pôdy a v roku 2006 iba 56,3 %, čo by sa mohlo zdať ako

veľký rozdiel, ale taktiež som pozoroval výkyvy v týchto rokoch, čo môže predpovedať opätovný rast tohto ukazovateľa.

Obilniny sú podľa **BIELIKA a kol. (2001)** kľúčovým odvetvím celej poľnohospodárskej výroby. Patria do skupiny plodín vyznačujúcich sa extenzívnym spôsobom pestovania so znakmi nízkych nákladov práce na jednotku plochy. Na Slovensku najdôležitejšie postavenie v oseve zaujíma pšenica, jačmeň, kukurica, raž, ovos a ostatné obilniny.

KARABÍNOVÁ a kol. (1998) vníma obilniny ako kľúčovú skupinu plodín rastlinnej výroby, ich postavenie na celom svete je dominantné, pretože tvoria hlavnú energetickú zložku ľudskej výživy. Napriek nadmernej spotrebe múčnych jedál, čo je nesprávne z dietetického hľadiska majú zásadný význam v boji proti hladu i doteraz, nakoľko sú stále jednou z najlacnejších zložiek potreby. Vzhľadom na veľkú genetickú rozmanitosť obilných druhov a ich neobyčajnú schopnosť využívať široké rozpätie pôdnych a poveternostných podmienok zabezpečujú výživu ľudí v rôznych zemepisných polohách.

PAŠKA (2004) píše, že obilniny vo výžive obyvateľstva zabezpečujú:

- približne 40 % energetickej hodnoty,
- prevažne časť produkcie obilnín sa spotrebováva na kŕmenie hospodárskych zvierat (približne 70 %),
- niektoré obilniny sa po úprave využívajú ako dietetické potraviny s liečivými účinkami,
- zaraďujú sa k plodinám s najnižšími nárokmi na produkčné faktory,
- sú dôležité z hľadiska striedania plodín v osevnom postupe.

POSPÍŠIL – PAČUTA (2000) tvrdia, že obilniny majú rozhodujúci význam vo výžive ľudí a hospodárskych zvierat, poskytujú dôležitú surovinu pre potravinársky, chemický a farmaceutický priemysel. V podmienkach mierneho pásma obilniny zaberajú viac než 50 % výmery ornej pôdy. Zrno obilnín je hlavnou zložkou ľudskej potravy. Obsahuje všetky výživné látky (glycidy, bielkoviny, tuky, minerálne látky, vitamíny).

Podľa mnohých autorov sú obilniny kľúčovým odvetvím poľnohospodárskej výroby. Patria do skupiny plodín vyznačujúcich sa extenzívnym spôsobom pestovania so znakmi nízkych nákladov práce a kapitálu na jednotku práce. Ekonomiku výroby obilnín podmieňuje vysoká kvalita osiva, vhodné odrody a ich správna alokácia. Kvalita osiva závisí od úrovne agrotechniky, výživy, skladovania a ošetrovania zrna.

2 Cieľ práce

Cieľom bakalárskej práce je manažérsko-ekonomické zhodnotenie výroby obilnín vo vybranom poľnohospodárskom podniku v okrese Poprad.

Objektom bakalárskej práce je podnik poľnohospodárskej prvovýroby „Poľnohospodárske družstvo v Batizovciach“. Oboznámil som sa z históriou, charakteristikou, ekonomickými ukazovateľmi a so štruktúrou rastlinnej a živočíšnej výroby.

Predmetom skúmania je manažment výroby obilnín na základe vývoja ukazovateľov ako rozsah pestovaných plodín a hektárové úrody obilnín, výnosy z obilnín, vlastné náklady na výrobu obilnín a pod. Výrobné a ekonomické ukazovatele boli čerpané z rozborov hospodárenia, evidencie vlastných nákladov a výsledkov hospodárenia, ako aj z výkazov a zostáv účtovnej evidencie. Ekonomické sledovanie bolo vykonané za roky 2003, 2004, 2005, 2006 a následne porovnané s aktuálnymi výsledkami v rámci celej Slovenskej republiky.

Na základe získaných výsledkov sa posúdi aktuálna situácia, poukáže sa na slabé a silné stránky hospodárenia. Okrem toho tieto výsledky budú použité na formulovanie návrhu na opatrenia, ktoré by mohli smerovať k zlepšeniu súčasného hospodárskeho stavu vybraného družstva a zároveň k zvýšeniu ekonomickej efektívnosti výroby obilnín.

Čiastkové ciele práce spočívajú v nasledovnom:

- zhodnotenie vývoja výmery pestovaných obilnín v období 2003-2006,
- zhodnotenie hektárových úrod vybraných obilnín v skúmanom subjekte a ich porovnanie s priemerom SR,
- zhodnotenie vývoja VN v danom podniku v skúmanom období 2003-2006,
- zhodnotenie výnosov daného podniku v období 2003-2006,
- zhodnotenie výsledku hospodárenia za roky 2003-2006,
- zhodnotenie miery rentability pestovaných obilnín,
- návrh racionalizačných opatrení pre skúmaný subjekt pre dosahovanie lepších výsledkov.

3 Metodika práce

Objektom skúmania je Poľnohospodárske družstvo v Batizovciach, ktoré sa nachádza v popradskom okrese. Skúmaným obdobím sú roky 2003 – 2006.

Družstvo bolo založené 18. októbra 1950 sedemnástimi roľníkmi z obce. Už 18. decembra 1950 vstúpilo do vtedajšieho JRD ďalších 51 členov. Sceľovanie pozemkov sa dokončilo 9. februára 1951, čo bolo pre novovzniknuté družstvo najdôležitejšia úloha.

Od 1. januára 1975 sa JRD v Batizovciach zlúčilo s JRD Gerlachov pod názvom „Gerlach“ a neskôr dňa 20. decembra 1990 došlo na členskej schôdzi družstva k následnému rozdeleniu družstevného majetku medzi poľnohospodárske družstvá v Batizovciach a Gerlachove.

Zhodnotenie subjektu pozostáva z rozboru nákladov, výnosov a hospodárskeho výsledku. Ďalej obsahuje aj zhodnotenie hektárových úrod obilnín, výmery obilnín a rentability pestovania obilnín v danom poľnohospodárskom podniku.

Pri spracovaní bakalárskej práce boli použité nasledovné ekonomické metódy:

- a) **Metóda komparácie (porovnávanía)** - používa sa pri rozbere hospodárskej činnosti podnikov. Použiť túto metódu znamená porovnávať skutočné výsledky s plánom s výsledkami minulých rokov, ako aj vzájomné porovnávanie výsledkov viacerých podnikov.
- b) **Metóda analýzy** - využíva sa pri vyhodnocovaní výsledného ukazovateľa v závislosti od jednotlivých častí, odhaľuje príčiny stagnácie ako aj možnosti rastu.
- c) **Metóda syntézy** - táto metóda nadväzuje na metódu analýzy a komparačnú metódu. Na základe ich poznatkov formuluje celok ako vyvážený, vzájomne spojený systém vzťahov, ktorý sa uskutočňuje v určitej analýzou vymedzenej ekonomickej či organizačnej jednotke.

Pri hodnotení družstva boli použité nasledovné ekonomické vzťahy a vzorce:

$$\text{vlastné náklady na tonu} = \frac{\text{vlastné náklady celkom}}{\text{celková produkcia v t}}$$

$$\text{vlastné náklady na hektár} = \frac{\text{vlastné náklady celkom}}{\text{výmera obilnín v ha}}$$

$$\text{výnosy z obilnín na tonu} = \frac{\text{výnosy z predaja obilnín}}{\text{produkcia obilnín v t}}$$

$$\text{výnosy z obilnín na hektár} = \frac{\text{výnosy z predaja obilnín}}{\text{výmera obilnín v ha}}$$

Proces výroby vyžaduje, aby výnosy po úhrade vlastných nákladov podniku vytvárali dostatočné zdroje pre reprodukciu. Z uvedených dôvodov som pristúpil k zhodnoteniu výsledku hospodárenia. Ak je VH kladný hovoríme o zisku, ak záporný jedná sa o stratu.

VH = výnosy podniku – náklady podniku

Aby sme mali predstavu akú výnosnosť podnikového úsilia dosahuje vybrané družstvo, pristupujeme preto k výpočtu miery rentability výroby obilnín.

$$\text{miera nákladovej rentability v \%} = \frac{\text{VH v Sk}}{\text{vlastné náklady v Sk}} \times 100$$

Podkladové údaje a výsledky zo sledovaného podniku sú usporiadané do tabuliek a grafov podľa skúmaných rokov. V závere práce je vykonaná syntéza, ktorej cieľom je celkové zhodnotenie pestovania obilnín a zároveň návrh opatrení a ďalšie zmeny potrebné pre zvýšenie ekonomickej efektívnosti výroby obilnín.

4 Vlastná práca

4.1 Charakteristika skúmaného subjektu

Objektom skúmania je Poľnohospodárske družstvo v Batizovciach zapísané do obchodného registra Slovenskej republiky dňa 1.2.1991, ktoré sa nachádza v popradskom okrese.

Družstvo sa nachádza v horskej geografickej oblasti v priemernej nadmorskej výške 750 m. Čo sa týka výrobných oblastí nachádza sa v krmovinárskej, pre ktorú je typické klimaticky menej priaznivé územie pre rastlinnú výrobu. Priemerná ročná teplota v tejto oblasti je 5,8°C a priemerné ročné zrážky dosahujú hodnotu od 700-750 mm.

V súčasnosti, rok 2007 družstvo hospodáril na výmere 802,39 ha poľnohospodárskej pôdy, z toho na ornej pôde 364,84 ha a trvalo trávnaté porasty tvorili 437,54 ha.

Predmetom hlavných činností družstva sú:

- poľnohospodárska rastlinná a živočíšna výroba,
- výroba kŕmnych zmesí a doplnkov pre vlastnú spotrebu,
- služby poľnohospodárskymi strojmi,
- pohostinská činnosť,
- prenájom nehnuteľností s poskytovaním aj iných ako základných služieb spojených s prenájomom.

4.2 Charakteristika rastlinnej výroby

Rastlinná výroba skúmaného družstva je zameraná na pestovanie obilnín, jednoročných a viacročných krmovín, ale aj zemiakov a repky olejnej.

V rámci pestovania obilnín sa kladie najväčší dôraz na produkciu pšenice a jačmeňa, väčšinou na kŕmne účely. Tieto hustosiate obilniny sa pestovali v každom sledovanom roku na viac ako 40 % ornej pôdy.

Za sledované roky sa neustále zvyšuje zberová plocha olejní, konkrétne repky olejnej. Nárast bol sledovaný od roku 2004 do roku 2007 o skoro 6-násobok, ktorý

predstavuje 82,94 ha za rok 2007. Táto zmena je logickým výsledkom vysokých výnosov, ktoré sa dosahujú pri tejto plodine a taktiež výhodná realizačná cena (podľa zelenej správy za rok 2006 to bolo 8 126 Sk za tonu) a vyvážený dopyt po repke olejnej.

Pri hodnotení zberových plôch zemiakov som zistil, že sa štruktúra osevu a zberové plochy počas rokov veľmi neodlišovali. V roku 2004 to bolo 26,2 ha a potom nasledujúce roky boli pestované konštantne na ploche 15 ha.

Pre potreby živočíšnej výroby tvoria lúky a pasienky až 54 % výmery poľnohospodárskej pôdy v roku 2007. Počas sledovaných rokov sa tento jav veľmi nelíšil, takže trvalo trávnaté porasty tvorili najväčšiu časť z poľnohospodárskej pôdy. A dokonca v roku 2006 bola podľa projektu rozvoja vidieka zatrávnená orná pôda o výmere 121,85 ha.

Jednoročné a viacročné krmoviny boli zastupované v štruktúre osevu podľa potrieb živočíšnej výroby, buď znižovaním alebo zvyšovaním osevných plôch. Zberové plochy tvorili od 42,96 ha do 76,92 ha.

4.3 Dosiahnuté výsledky výrobných ukazovateľov v rastlinnej výrobe

Z národného hospodárskeho, ale aj z podnikového hľadiska tvoria obilniny najdôležitejšiu skupinu plodín v rámci rastlinnej výroby. Základný predpoklad pre uplatnenie plodiny je správne obrábanie pôdy a štruktúra osevných postupov v daných agroklimatických podmienkach.

Osevné plochy a úroda v roku 2007

Tabuľka č. 1

Plodina	Plocha v ha	Úroda v t.ha⁻¹	Produkcia v t
Pšenica ozimná	25,68	2,75	70,62
Jačmeň jarný	105,3	2,26	238,2
Zemiaky	15	19,5	293
Jednoročné krmoviny	59,01	23,03	1 359
Viacročné krmoviny	76,92	4,51	346,9
Repka jarná	82,94	1,31	110,7

Zdroj informácií: interná evidencia podniku

Plán pri hektárových úrodách obilnín nebol splnený ani pri jačmeni ani pri pšenici. Plán zaostával u pšenice približne o 0,8 t.ha⁻¹ a u jačmeňa až o vyše 1 t.ha⁻¹, čo predstavuje veľmi významné množstvo. K takémuto stavu prispeli nepriaznivé klimatické podmienky pre pestovanie obilnín, vrátane väčších výkyvov v počasí. Ak si porovnáme priemernú ročnú hektárovú úrodu na Slovensku (3,99 t.ha⁻¹), čo sa pšenice týka družstvo bolo pod priemerom. Podobne to bolo aj u jačmeňa (3,3 t.ha⁻¹). To, že celková produkcia pšenice bola menšia ako u jačmeňa bolo zapríčinené menšou osevnou a následne zberovou plochou.

Odrodová skladba obilnín: pri pšenici bola použitá odroda Malvína na jednom hone, pri jačmeni bola použitá odroda Ebson na dvoch honoch a odroda Expres na jednom hone o výmere iba 6 ha.

Výmera obilnín za sledované obdobie 2003 – 2006

Tabuľka č. 2

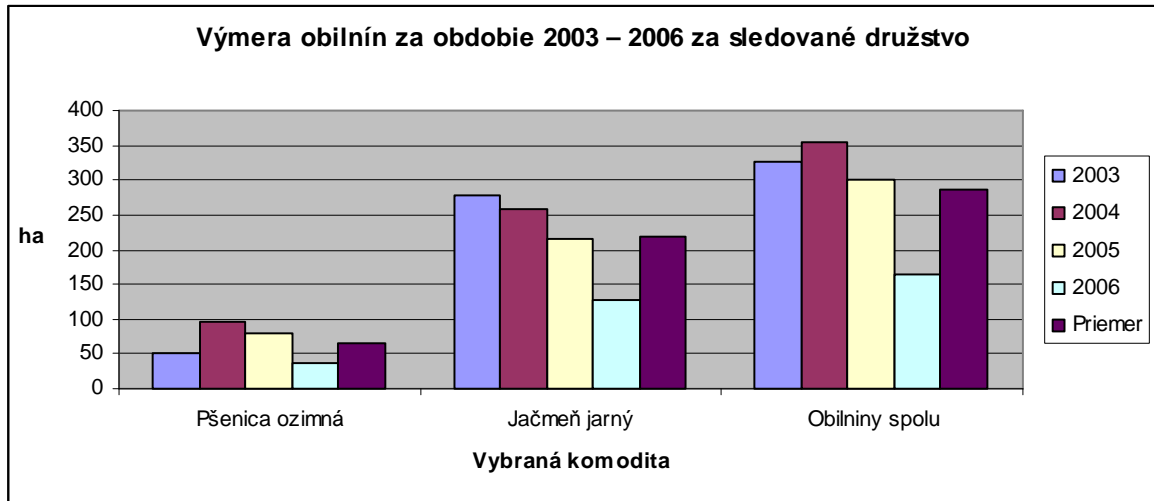
Subjekt	Rok	Pšenica ozimná	Jačmeň jarný	Tritikale	Obilniny spolu
družstvo Batizovce v ha	2003	50,11	277,1	-	327,21
	2004	96,33	257,4	-	353,73
	2005	79,02	214,2	8,55	301,77
	2006	37,51	128,4	-	165,91
	Priemer	65,74	219,28	8,55	287,16
	Index 06/03	0,75	0,46	-	0,51
Slovenská republika v tis. ha	2003	306,9	269,3	-	794
	2004	367,8	222	-	815,5
	2005	373	204,2	-	794,6
	2006	349,1	184,5	-	732,9
	Priemer	349,2	220	-	784,25
	Index 06/03	1,14	0,69	-	0,92

Zdroj informácií: interná evidencia podniku, zelené správy SR za rok 2004,2005,2006, situačná a výhľadová správa výskumného ústavu MP SR k 30.6.2007

Najviac zastúpené na ornej pôde boli obilniny za SR v roku 2004 na výmere 815,5 tis. ha, kde pšenica tvorila 45,1 % podiel. Pestovanie pšenice má pomerne stály priebeh,

u jačmeňa môžeme vidieť vyššie výkyvy. Najmenšie zaradenie do štruktúry osevu mal jačmeň v roku 2006, keď bol pod priemerom až o 35,5 tis. ha. Podľa indexov vidíme, že sa výmera pšenice zväčšila o 14 % a naopak výmera pšenice je menšia o viac ako 30 %. Hodnoty tritikale zelená správa neuvádza.

Graf č. 1

Zdroj informácií: interná evidencia podniku

Sledovaná výmera obilnín má pomerne nestály charakter. Tieto výkyvy môže spôsobovať agrotechnické striedanie plodín, alebo nasýtenie trhu danou komoditou atď. Najvyššie zastúpenie mala pšenica v roku 2004 na výmere 96,33 ha. A rok predtým mal najvyšší podiel jačmeň, keď sa podieľal na výmere obilnín až 84,6 %. Na najväčšej výmere sa obilniny spolu pestovali v 2004 a od roku 2006 sa zmenšila výmera obilnín o takmer ½. Tritikale pestovalo družstvo iba v roku 2005 len na 8,55 hektároch a môžeme predpokladať, že toto zaradenie malo iba experimentálny charakter.

Priemerné hektárové úrody obilnín

Úrody rastlín vo všeobecnosti ovplyvňuje mnoho faktorov, avšak medzi hlavné patria (pôdne a stanovištné podmienky, klimatické a poveternostné podmienky, schopnosti rastlín, agrotechnika a spôsob hospodárenia).

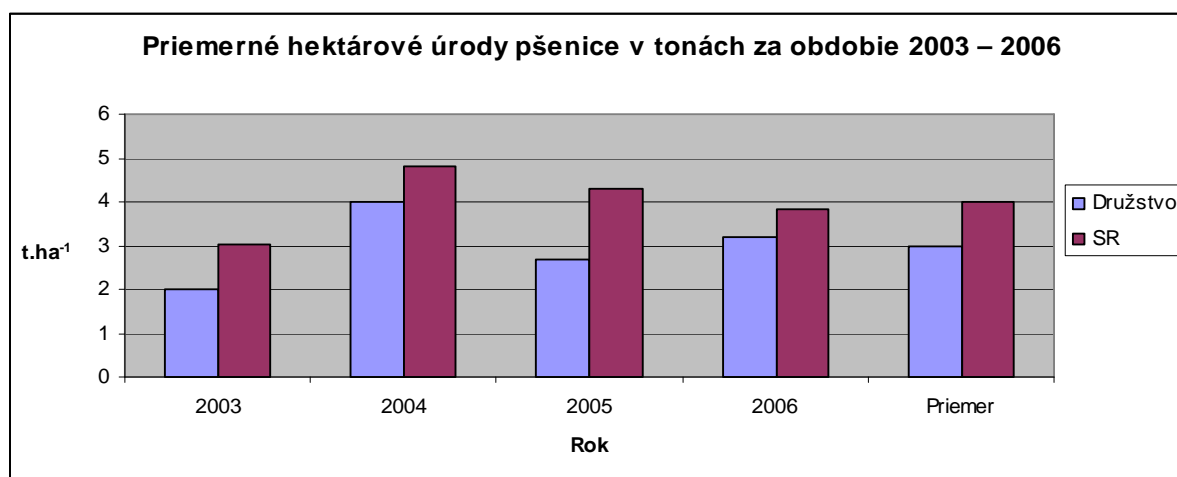
Priemerné hektárové úrody obilnín v tonách za obdobie 2003 – 2006

Tabuľka č. 3

Subjekt	Rok	Pšenica ozimná	Jačmeň jarný	Tritikale	Obilniny spolu
družstvo Batizovce	2003	2	2,67	-	2,34
	2004	3,98	2,27	-	3,13
	2005	2,7	2,2	3,2	2,7
	2006	3,2	3,3	-	3,25
	Priemer	2,97	2,61	3,2	2,93
	Index 06/03	1,6	1,24	-	1,39
Slovenská republika	2003	3,03	2,99	-	3,14
	2004	4,8	4,13	-	4,65
	2005	4,31	3,62	-	4,51
	2006	3,85	3,45	-	4
	Priemer	4	3,55	-	4,08
	Index 06/03	1,27	1,15	-	1,27

Zdroj informácií: interná evidencia podniku, zelené správy SR za rok 2004,2005,2006, situačná a výhľadová správa výskumného ústavu MP SR k 30.6.2007

Graf č. 2

Zdroj informácií: interná evidencia podniku, zelené správy SR za rok 2004,2005,2006, situačná a výhľadová správa výskumného ústavu MP SR k 30.6.2007

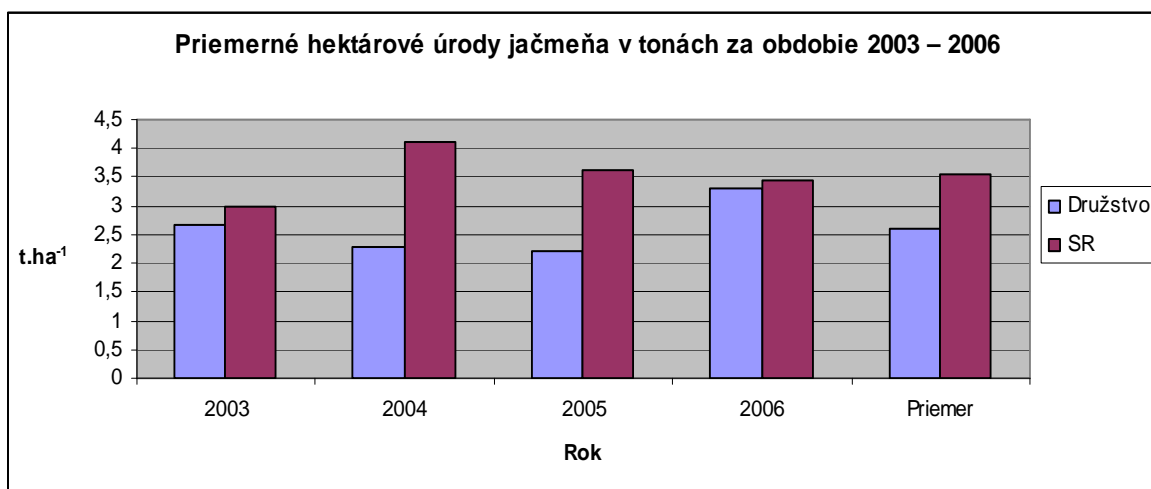
Najvyššie hektárové úrody v rámci pšenice dosiahlo družstvo v roku 2004, čo bolo 3,98 t.ha⁻¹. Bolo to spôsobené dobrým počasím hlavne počas zimného obdobia, ktoré

nepredstavovalo pre pšenicu žiadny väčší problém. Rok 2004 bol pre hektárové úrody pšenice vynikajúci, čo potvrdzuje aj priemerná hektárová úroda za SR (4,8 t.ha⁻¹).

Nepriaznivé poveternostné podmienky v roku 2003, ale aj pokles výživy rastlín boli hlavnými príčinami tak nízkych hektárových úrod ako za družstvo, tak aj za SR. Aj preto sú priemerné hektárové úrody pšenice v 2006 o 60 % vyššie ako v roku 2003 za družstvo a za SR o 27 %.

Priemerná hektárová úroda pšenice za družstvo za sledované roky je až o 1 t.ha⁻¹ nižšia ako priemer za SR.

Graf č. 3

Zdroj informácií: interná evidencia podniku, zelené správy SR za rok 2004,2005,2006, situačná a výhľadová správa výskumného ústavu MP SR k 30.6.2007

Najlepšie priemerné hektárové úrody jačmeňa za družstvo dosiahli 3,3 t.ha⁻¹ v roku 2006, keď zaostali za priemerom SR iba o 0,15 t.ha⁻¹. Zaujímavosťou je, že rok predtým bol rozdiel medzi priemerom SR a družstvom až 64,5 % v hektárových úrodách jačmeňa. Z tabuľky vidíme, že neúrodný rok 2003 na jačmeň nevplýval až do takej miery ako na pšenicu. Medziročný rast hektárových úrod jačmeňa za SR je len o 15 % a za družstvo 24%.

Z grafov možno vidieť, že priemerné hektárové úrody u pšenice majú menej stály charakter ako u jačmeňa. Avšak priemerné hektárové úrody sú vyššie u pšenice, či za SR alebo aj za družstvo.

Čo sa týka všeobecne obilnín, tak za družstvo je priemerná hodnota 2,93 t.ha⁻¹ a za SR 4,08 t.ha⁻¹. Priemerné hektárové úrody obilnín sa zvýšili v roku 2006 oproti roku 2003 o 27 % na Slovensku a o 39 % v sledovanom podniku.

Tritakale dosiahlo v 2005 úrodu 3,2 t.ha⁻¹, čo je priemerný ukazovateľ v rámci obilnín.

4.4 Vybrané ekonomické ukazovatele výroby obilnín

4.4.1 Vlastné náklady a výnosy z obilnín

Náklady sú priamym ukazovateľom hospodárskych výsledkov každého podniku. Z pohľadu výsledku hospodárenia sú základným intenzifikačným faktorom pôsobiacim na jeho výšku a sú teda aj základným faktorom efektívnosti.

Obilniny sú jedným z odvetví rastlinnej výroby, v ktorom stupeň mechanizácie dosahuje najvyššiu úroveň. To sa samozrejme odráža aj v nákladovej štruktúre. V ostatnom období dochádza k zníženiu spotreby práce vplyvom výkonných mechanizmov a lepšej technickej úrovne strojov.

Vlastné náklady na hektár v Sk za obdobie 2003-2006

Tabuľka č. 4

Subjekt	Rok	Pšenica ozimná	Jačmeň jarný
družstvo Batizovce	2003	15 279	11 643
	2004	18 789	7 961
	2005	12 149	8 429
	2006	8 398	8 882
	Priemer	13 654	9 229
	Index 06/03	0,55	0,76

Zdroj informácií: interná evidencia podniku

Priemerné vlastné náklady družstva na hektár boli 13 654 Sk za pšenicu a za jačmeň 9 229 Sk. Z tabuľky môžeme konštatovať, že VN družstva za pšenicu sú v každom roku oveľa vyššie ako za jačmeň až na výnimku v roku 2006. Rozdiel priemerných VN medzi sledovanými obilninami tvorí 4 425 Sk na hektár. Zaujímavosťou je, že VN družstva v roku 2004 za pšenicu boli skoro totožné s priemernými VN za Slovensko (18 829 Sk) a v ten istý rok boli VN družstva u jačmeňa o viac ako 2 násobok menšie ako za SR (16 524 Sk).

Čo sa týka medziročných porovnaní, tak VN pšenice aj jačmeňa majú klesajúcu tendenciu.

Vlastné náklady na 1 tonu v Sk za obdobie 2003-2006

Tabuľka č. 5

Subjekt	Rok	Pšenica ozimná	Jačmeň jarný
družstvo Batizovce	2003	7 500	4 360
	2004	4 720	3 506
	2005	4 560	5 660
	2006	4 580	7 840
	Priemer	5 340	5 341
	Index 06/03	0,61	1,80

Zdroj informácií: interná evidencia podniku

Z tabuľky jasne vidíme klesajúci charakter VN na 1 tonu u pšenice a naopak stúpajúci u jačmeňa. Najvyššie VN pšenice boli zaznamenané v roku 2003. Tento stav zapríčinila dlhotrvajúca zima v oblasti kde sa subjekt nachádza a následná oneskorená sejba za nie vhodných podmienok. Taktiež nadmerne vysoké teploty v letných mesiacoch, nedostatok vlhky a výskyt prudkých búrok mali veľký vplyv na výsledky v rastlinnej i živočíšnej výrobe. Ďalšie roky sa VN pšenice držia pod úrovňou priemeru.

VN jačmeňa majú stúpajúcu tendenciu. V 2006 dosiahli 7 840 Sk, čo je o 32 % viac ako je priemer družstva za sledované roky. Ovplynené to mohlo byť dlhotrvajúcou snehovou pokrývkou, prívalovými dažďami a letnými horúčavami v danom roku.

VN u pšenice sa medziročne znížili takmer o 40 % a naopak u jačmeňa sa zvýšili až o 80%.

Výnosy z obilnín znamenajú vlastne pre podnik výnosy získané z jeho predaja. Tieto výnosy významne ovplyvňuje realizačná cena a kvalita vyrobeného obilia. Avšak celkové výnosy sa málokedy rovnajú výnosom z predaja výrobku. To znamená, že nepredané obilie sa použije na vlastné účely napr. (osivo, krmivo pre HZ a iné).

Výnosy z obilnín na hektár v Sk za obdobie 2003-2006

Tabuľka č. 6

Subjekt	Rok	Pšenica ozimná	Jačmeň jarný
družstvo Batizovce	2003	-	1 933
	2004	3 307	1 368
	2005	3 619	1 335
	2006	9 331	3 115
	Priemer	5 419	1 938
	Index 06/03	2,82*	1,61

Zdroj informácií: interná evidencia podniku, *-index 06/04

Najvyšší výnos z hektára u pšenice dosiahlo družstvo v roku 2006 a to 9 331 Sk a naopak v roku 2003 pšenicu vôbec nepredávalo. Výnosy z hektára u pšenice sa výrazne zvýšili od roku 2004 do roku 2006 až o 182 %. Priemerné výnosy z predaja jačmeňa na hektár za sledované roky sú 1 938 Sk. Najvyšší výnos dosiahol podobne ako pšenica v roku 2006 a to 3 155 Sk.ha⁻¹. A taktiež sa zvýšili výnosy medziročne o 1 182 Sk.ha⁻¹, čo predstavuje 61 %.

Výnosy z obilnín na 1 tonu v Sk za obdobie 2003-2006

Tabuľka č. 7

Subjekt	Rok	Pšenica ozimná	Jačmeň jarný
družstvo Batizovce	2003	-	593
	2004	832	603
	2005	1 343	607
	2006	2 917	943
	Priemer	1 697	687
	Index 06/03	3,5*	1,59

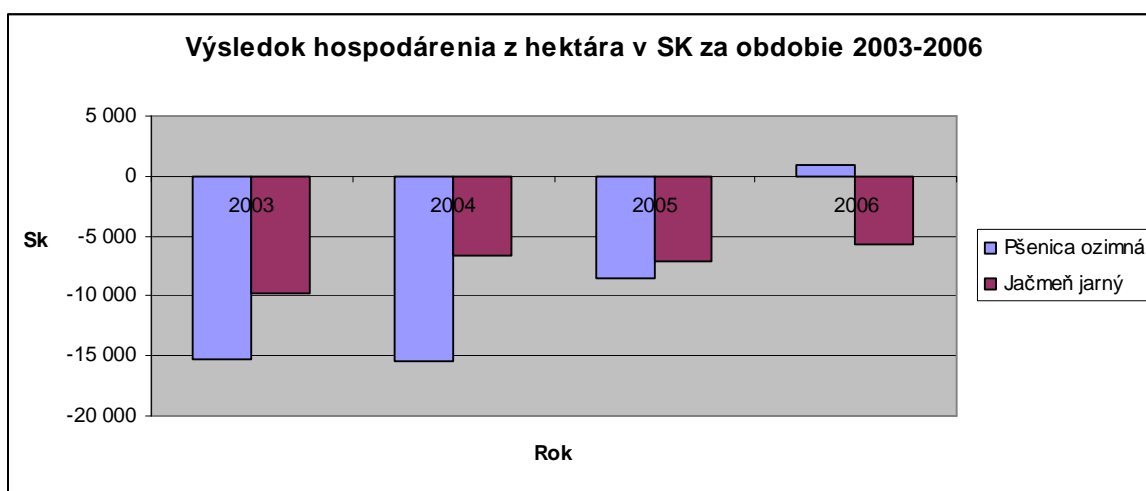
Zdroj informácií: interná evidencia podniku, *-index 06/04

U obidvoch skúmaných obilnín jasne vidíme rastúci charakter vývoja výnosov z roka na rok. Výnosy z pšenice však majú väčšiu intenzitu rastu. Najvyššiu hodnotu dosiahli v roku 2006 a to 2 917 Sk.t⁻¹ a medziročne sa zvýšili až 3,5 násobne. Výnosy z jednej tony u jačmeňa mali skoro konštantný charakter za roky 2003-2005 a v 2006 dosiahli najvyššiu hodnotu a to 943 Sk.t⁻¹ a medziročne tiež vzrástli o 59 %.

4.4.2 Výsledok hospodárenia

Výsledok hospodárenia vo všeobecnosti vypočítame ak odrátame výnosy od nákladov. Ak hodnota, ktorú vypočítame dosahuje kladné hodnoty hovoríme o zisku, ak hodnoty záporné subjekt je stratový.

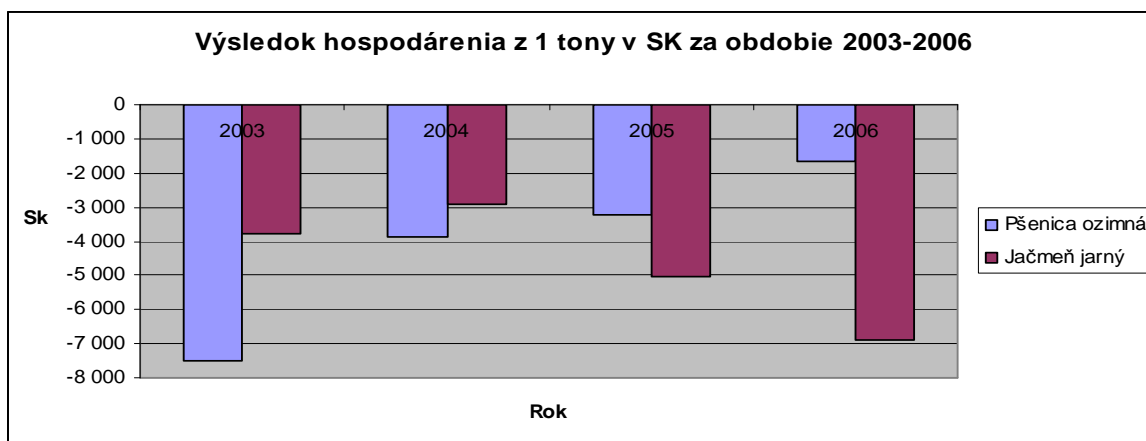
Graf č. 4

Zdroj informácií: interná evidencia podniku

VH z hektára u pšenice bol kladný len v 2006, ale iba vo veľmi malých číslach, ak si ich porovnáme s rokmi keď bol VH stratový. Za jačmeň je VH stratový za každý sledovaný rok. Priemerný VH na jeden rok nám pripadá na $-9\,590 \text{ Sk.ha}^{-1}$ u pšenice a u jačmeňa je to podobné $-7\,291 \text{ Sk.ha}^{-1}$. Aj táto skutočnosť dokazuje veľmi zlú situáciu v podniku, čo sa výroby obilnín týka, aj keď sa v roku 2006 u pšenice objavili kladné hodnoty.

Graf č. 5

Zdroj informácií: interná evidencia podniku

VH z tony obilia bol u pšenice aj jačmeňa stratový v každom sledovanom roku. I keď u pšenice môžeme vidieť, že sa z roka na rok záporné hodnoty zmenšujú. Ak by sa situácia takto vyvíjala aj naďalej, tak už v roku 2008 alebo 2009 by mohol skúmaný subjekt dosiahnuť zisk z tejto obilniny. To sa nedá povedať o jačmeni. Vývoj VH u jačmeňa z jednej tony má negatívny charakter, lebo VH je z roka na rok stratovejší a dosahuje veľmi vysoké záporné hodnoty v roku 2006 až – 6 897 Sk.t⁻¹.

4.4.3 Miera rentability (rentabilita nákladov)

Rentabilitu vo všeobecnosti chápeme ako relatívne vyjadrenie výsledkov hospodárenia vo vzťahu k určitému základu. Vychádza z hodnotových výsledkov výroby a prostredníctvom nej môžeme komplexne posúdiť hospodársku činnosť subjektov podnikajúcich v poľnohospodárstve. Rentabilne hospodáriť znamená vyrábať väčšie množstva produkcie ako sú vynaložené náklady na jej výrobu.

Miera rentability v % za jednotlivé obilniny za VH z 1 tony za 2003-2006

Tabuľka č. 8

Subjekt	Rok	Pšenica ozimná	Jačmeň jarný
družstvo Batizovce	2003	- 100 %	- 86,4 %
	2004	- 82,4 %	- 82,8 %
	2005	- 70,5 %	- 89,3 %
	2006	- 36,3 %	- 87,9 %
	Priemer	- 72,3 %	- 86,6 %

Zdroj informácií: interná evidencia podniku

Z tabuľky 8 vidíme, že podnik nie je vôbec rentabilný, čo sa obilnín týka. V roku 2003 dokonca dosahovala rentabilita u pšenice – 100 %, čo znamená, že podnik nezaznamenal žiadne výnosy z predaja. Priemerná rentabilita za sledované obdobie je až – 72,3 %, čo nie je lichotivé číslo.

Čo sa týka jačmeňa, je situácia ešte horšia, kde priemerná rentabilita je – 86,6 %, čo predstavuje katastrofálnu situáciu vo výrobe jačmeňa. Z tabuľky vidíme, že rentabilita jačmeňa má skoro za každý rok rovnakú hodnotu a nevidno žiadne zlepšenie.

5 Záver

Rastlinná výroba predstavuje v našom poľnohospodárstve rozhodujúcu časť výroby. Čo sa týka hlavných odvetví, tak sú to práve obilniny, ktoré sú najviac zastúpené na ornej pôde nielen na Slovensku, ale aj na celom svete. Sú dôležité vo výžive ľudí, ale aj v produkcii krmív pre hospodárske zvieratá.

Hodnotený subjekt hospodáril v roku 2007 na poľnohospodárskej pôde o výmere 801,92 ha z čoho orná pôda tvorila 364,85 ha a trvalo trávnaté porasty 437,54 ha. Z tohto môžeme hodnotiť, že družstvo je nútené viac sa zameriavať na živočíšnu výrobu. Družstvo sa musí prispôbovať tak klimatickým podmienkam ako aj výrobným.

Družstvo sa nachádza v horskej geografickej oblasti, čo spôsobuje, že práca v takejto oblasti je mimoriadne náročná aj vďaka nevyspytateľnosti počasia. Časté sú dlhé a chladné zimy, ktoré niekedy znemožňujú dodržať agrotechnické termíny sejby a s tým sa potom spájajú a na seba nadväzujú ďalšie komplikácie. Naproti tomu zase v lete dosahujú teploty aj tropické hodnoty a s tým spojené suchá.

Hlavne tieto skutočnosti ovplyvňujú úrody plodín, preto je potrebné získať čo najviac informácií nielen o týchto faktoroch, ale aj ostatných, ktoré vplyvajú na úrodu. Počasie ovplyvniť nemôžeme, ale informácie použité správne a v pravú chvíľu môžu zmierniť nepriaznivý vplyv počasia, zvýšiť výnosy z pôdy a dosiahnuť návrat investícií.

Výmera obilnín spolu z roka na rok mala kolísavý charakter, čo mohlo byť spôsobené striedaním plodín v osevnom postupe. Výmera pšenice aj jačmeňa mala klesajúcu tendenciu, ale jačmeň sa pestoval každý sledovaný rok na väčšej výmere. Avšak výmera jačmeňa v roku 2006 rapídne poklesla oproti roku 2003 až o 54 %.

Hektárové úrody obilnín dosahovali vždy nižšie hodnoty ako priemerné hektárové úrody za Slovensko. Priemerne to bolo nižšie o $1 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$, či sa to týkalo pšenice, jačmeňa alebo obilnín spolu. Najbližšie sa priblížil k priemeru SR jačmeň a to v roku 2004, keď zaostal za priemerom iba o $0,15 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$. Medzi rokmi 2003 a 2006 sa hektárové úrody zvýšili u pšenice i jačmeňa.

Vývoj VN na hektár u pšenice aj jačmeňa bol klesajúci. Najvyššie boli u oboch plodín v neprajnom roku, na optimálne počasie, 2003. Priemerné VN na hektár za sledované roky boli vyššie u pšenice ako u jačmeňa skoro o 4 500 Sk.ha⁻¹.

Vývoj VN na 1 tonu obilia u pšenice bol podobný ako pri VN na hektár, čiže klesajúci, ale naopak u jačmeňa mal vývoj rastúci charakter. Najvyššie VN dosiahlo družstvo za jačmeň v roku 2006, čo bolo vysoko nad priemerom. Čo sa týka priemerných VN na 1 tonu obilia za sledované roky, tak sú u pšenice a jačmeňa totožné.

Výnosy z hektára u pšenice dosahujú z roka na rok čoraz vyššie hodnoty a v roku 2006 dosiahli doterajšie maximum a to 9 331 Sk. Podobný pozitívny vývoj u pšenice bol zaznamenaný aj pri výnosoch z 1 tony a v 2006 dosiahol 2 917 Sk.t⁻¹.

U jačmeňa mali výnosy klesajúcu tendenciu z roka na rok, až v 2006 dosiahli hodnotu viac ako 1,5-násobok priemeru za sledované obdobie. Pri výnosoch z 1 tony majú výnosy klesajúcu tendenciu počas všetkých sledovaných rokoch u jačmeňa.

Ak by sme hodnotili podnik ukazovateľom priemerný VH za sledované roky, tak je v každom smere stratový, čo sa pšenice aj jačmeňa týka. V jednom roku nastala situácia pri pšenici, že družstvo dosiahlo zisk za hektár, ale vo veľmi malom až zanedbateľnom objeme.

Keďže sa miera rentability odvíja od VH, tak vieme z vyššie uvedeného, že podnik bol nerentabilný. Pri pšenici dosahovala MR medziročne čoraz lepšie hodnoty, ale nikdy nie kladné, čo je v tomto ukazovateli rozhodujúce. Pri jačmeni sa pohybovala MR okolo hodnoty – 85 %.

Základný predpoklad prosperity pestovania hustosiatych obilnín je dosiahnutie maximálnych úrod z jednotky plochy pri čo najnižších vlastných nákladoch. Pre zvýšenie hektárových úrod je potrebné, čo najefektívnejšie využívať dostupnú mechanizáciu, využívať primerane vlastné hnojivá a osivo by malo spĺňať tiež požadovanú kvalitu.

Zmeny podniku sa musia vykonať nielen v štruktúre výroby, ale podnik by mal vyrábať také komodity, ktoré je schopný odpredať so ziskom. Manažment sledovaného subjektu by mal vykonať hlavne také opatrenia, ktoré by zamedzili rýchlejšiu rast vstupov do výrobných procesov RV v porovnaní s ich výstupmi (výnosmi).

Z dosiahnutých výsledkov za sledované obdobie je zrejmé, že družstvo nepatrí medzi prosperujúce a perspektívne agrosubjekty na Slovensku, hlavne čo sa rastlinnej výroby týka. Preto na základe získaných výsledkov sú navrhované nasledovné opatrenia na zvýšenie efektívnosti hospodárenia družstva:

- jednoznačne by sa mala podniková stratégia realizovať tak, aby rýchlejšie rástli výstupy z výroby oproti vstupom (vlastným nákladom),
- podstatne zlepšiť internú evidenciu podniku, čo sa týka produkcie a nákladov v rastlinnej výrobe,
- aktívnejšie využívať modernú výpočtovú techniku pri riadení a vedení celého informačného systému,
- prehodnotiť potrebu pracovných síl a z toho vyvodiť príslušné kroky a zvýšiť komunikáciu medzi vedením podniku a pracovníkmi,
- zabezpečiť včasný a kvalitný výsev obilnín v agrotechnickom termíne,
- zber obilnín vykonávať vo vhodnom čase (zrelosť, vlhkosť, atď.),
- v čo najväčšej miere využívať najnovšie poznatky z pestovania obilnín ako komplexného procesu.

6 Použitá literatúra

1. BAJČI, P. – PAČUTA, V. – ČERNÝ, I.: Cukrová repa. Nitra: NOI, 1997. 111s. ISBN 80-85330-35-0.
2. BEZÁK, A. – VIŠŇOVSKÝ, J. – GOZORA, V.: Riadenie podnikov. Nitra: SPU, 1993. 233s. ISBN 80-7137-083-5.
3. BIELIK, P. a kol.: Podnikovo-hospodárska teória agrokompexu. Nitra: SPU, 2001. 270s. ISBN 80-7137-861-5.
4. BOREKOVÁ, B.: Ekonomika agroodvetví. Nitra: SPU, 2005. 190s. ISBN 80-8069-519-9.
5. DRUCKER, P.F.: Managinig in a time of great change. New York: Truman Talley Books/Dutton, 1995. 371s. ISBN 0-525-94053-7.
6. DUPAL, A. – STERN, J. – LEŠCIŠIN, M.: Manažment výroby. Bratislava: Expol, 2002. 467 s. ISBN 80-968881-0-2.
7. GOZORA, V.: Podnikový manažment. Nitra: SPU, 2000. 193s. ISBN 80-7137-690-6.
8. KARABÍNOVÁ, M. a kol.: Integrovaná rastlinná výroba. Nitra: SPU, 1998. 81s. ISBN 80-7137-476-8.
9. KARKULÍN, D.: Dobré, respektíve zlé časy nízkych nákupných cien obilnín sa definitívne skončili. Agromagazín 11/2007.
10. KOONTZ, H. – WEIHRICH, H.: Management. Praha: Victoria Publishing, 1993. 664 s. ISBN 80-85605-45-7.
11. KRETTNER, A. a kol.: Marketing. Nitra: SPU, 2004. 288s. ISBN 80-8069-390-0.
12. MALEJČÍK, A.: Základy manažmentu. Nitra: SPU, 2000. 119s. ISBN 80-7137-687-6.
13. MIŽIČKOVÁ, Ľ. – ŠIMO, D. – UBREŽIOVÁ, I.: Základy manažmentu. Nitra: SPU, 2004. 96s. ISBN 80-8069-375-7
14. PAPULA, J.: Operačný manažment. Bratislava: Kartprint, 2000. 155s. ISBN 80-88870-16-X.
15. PAŠKA, Ľ.: Manažment výroby. Nitra: SPU, 2004. 182s. ISBN 80-8069-374-9.
16. POSPÍŠIL, R. – PAČUTA, V.: Základy rastlinnej výroby. Nitra: SPU, 2000. 145s. ISBN 80-7137-670-1.
17. RAKOVSKÁ, J.: Ekonomika, financie a manažment podniku rok 2000 – Zbierka príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie - Kvalitatívne aspekty vnútropodnikového manažmentu výroby. Bratislava: FPM EU, 2000. str. 321-323. ISBN 80-225-1343-1.

18. REPKA, I.: Organizácia práce. Nitra: SPU, 2002. 111s. ISBN 80-8069-032-4.
19. SOJÁK, M. a kol.: Batizovce v zrkadle dejín. Batizovce: Tatraprint, 2004. ISBN 80-969232-8-5.
20. ŠAJBIDOROVÁ, M. – UBREŽIOVÁ, I.: Návody na cvičenia z podnikového manažmentu. Nitra: SPU, 2003. 134s. ISBN 80-8069-193-2.
21. VEBER, J.: Management. Praha: Management Press, 2007. 700s. ISBN 978-80-7261-029-7.
22. VETRÁKOVÁ, M. – SEKOVÁ, M. – ĎURIAN, J.: Ľudské zdroje a ich riadenie. Banská Bystrica: EF UMB, 2001. 203s. ISBN 80-8055-581-8.
23. ZOBORSKÝ, I.M.: Ekonomika poľnohospodárstva. Nitra: SPU, 2006. 319s. ISBN 80-8069-758-2.
24. MP SR: Zelená správa 2005, 2006, 2007.
25. Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva MP SR: Obilniny. Výhľadová a situačná správa k 31.12.2004, 31.12.2005, 31.12.2006.
26. www.orsr.sk
27. www.mpsr.sk